

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MARS 2·2012

Gud mitt hopp – 1748 års serafimermynt
Litet skattfynd med Erik av Pommerns örtugar
från slagfältet vid Södra Stäket
Förfalskat plåtmynt under trädrot i Småland
Tid är pengar – pengar är tid

Pris 30 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor: www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december. På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47x50
mm:
250 kr

1/8 sida
72x50
mm:
350 kr

1/6 sida
47x105
mm:
400 kr

1/4 sida
72x105
mm:
600 kr

1/2 sida
151x105
mm:
1 200 kr

Helsida
151 x 214 mm:
2 000 kr
2:a och 3:e
omslagssidan:
2 500 kr
4:e omslagssidan:
5 000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt.

Kontakta föreningens kansli,
e-post: annons@numismatik.se; monica@numismatik.se

Annonstopp senast den 1:a i månaden före utgivning.

Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader att köpa, sälja eller byta samlarobjekt.

Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Innehåll SNT 2 • 2012

Sid.

Artiklar och notiser

1748 års serafimermynt	28
Litet skattfynd vid Stäket – Erik av Pommerns örtugar	32
Tid är pengar – pengar är tid	35
Handolinska bron [pollett]	36
Föreningskväll 26 oktober 2011	37
Problem när inlösen av Riksgäldskontorets sedlar upphörde	38
Förfalskad halvdalet funnen under trädroten i Småland	39
Pollett med ovanligt hög valör från Båtviks Ångsåg	41
Lagerlistor med spännande tillägg	42

Stående rubriker

Ny medalj. Staffan Holmgren-medaljen	40
Pressklipp 2012. Värmande sedlar	41
Personalia. Christer Nordqvist 1951-2010	45
Nytt om böcker.....	45
Aktuell mässa	46
Aktuell auktion.....	48

Omslag

När arkeologerna gick över slagfältet vid Södra Stäket väntade de sig att finna föremål från slaget mellan svenska och ryska förband 1719. Och det gjorde man också. Men det var en stor överraskning när den lilla skatten från 1400-talets början dök upp helt oväntat. Sammanlagt 27 örtugar från Erik av Pommerns tid låg tillsammans som om de en gång förvarats i en skinnpåse. Se vidare i artikeln på sidorna 32-34. FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningens kansli:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel. 08-667 55 98

Måndagar

kl. 10.00-12.00, 13.00-16.00

Fax 08-667 07 71

info@numismatik.se

Plusgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning samt
Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.

För insänt ej beställt
material ansvaras ej.

SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-
format på SNF:s och KMK:s
hemsidor. Den som sänder material
till SNT anses medge elektronisk
lagring/publicering.

Tryck:
Imprima

ISSN 0283-071X

VÅREN 2012

Föreningens aktiviteter

MARS

28 Föreningskväll

Plats Banérgatan 17

18.00 DISKUSSIONSAFTON. Tag med ett numismatiskt ämne som du vill ta upp till diskussion eller ett föremål som du vill berätta om. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

Föreningskväll
25/4.

APRIL

25 Föreningskväll med föredrag av Dan Carlberg

Plats Banérgatan 17

18.00 Dan Carlberg: *Att samla äldre polletter*. Om brukspolletter och andra äldre polletter före omkring 1800 ur historiskt och samlarperspektiv Han förevisar objekt ur sin egen samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

MAJ

5-6 SNF:s årsmöte i Mariefred (Gripsholms slott)

Ett utförligt program meddelades på sid. 19 i förra numret av SNT samt på hemsidan: www.numismatik.se

30 Föreningskväll med föredrag av Frédéric Elfver

Plats Banérgatan 17

18.00 Frédéric Elfver: *Knut Eriksson och myntfyndet från Garn, Biskopskulla*. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

Kungl. Myntkabinetkets verksamhet

KUNGL. MYNTKABINETTET. "Det var en afton i början av maj ..." August Strindberg 1849-1912 är en ny mindre utställning i Kalejdoskopet i museets entréhall. *Att betala utan pengar* heter en annan utställning under förberedelse som handlar om Postgiroets historia. *Sedlar i beredskap - Sveriges pengar i kristider* är Kungl. Myntkabinetkets senaste bokutgåva. Till denna kommer en utställning kring beredskapssedlarna att visas i Medaljsalen.

TUMBA BRUKSMUSEUM. Utställningen *Da xieyi - Kinesiskt tuschmåleri* fortsätter fram till hösten. En workshop i Kinesiskt tuschmåleri planeras 10-11 mars. Se hemsidan för mer information.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid: måndagar kl. 10-12, 13-16.

Stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna.

www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinetttet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: måndag - söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: torsdagar kl. 13.00-16.00.

www.myntkabinetttet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg: buss 725.

Utställningar: sept. - maj, lörd.-sönd., juni - aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

1748 års serafimermynt

Av Bengt Hemmingsson

Under den karolinska tiden och under de första decennierna av frihetstiden var Sverige i avsaknad av ett eget ordensväsen. Detta sågs inom vissa ledande kretsar som en stor brist och vid slutet av 1747 års riksdag inkom till sekreta utskottet ett memorial i frågan, författat av riksrådet Anders Johan von Höpken men undertecknat av arkitekten Carl Hårleman. Säkerligen stod också riksrådet Carl Gustaf Tessin bakom planerna, men som nybliven kanslipresident föredrog han att inte synas utåt.

Skrivelsen utmynnade i ett förslag om att inrätta tre ordnar: en av suverän, en av militär samt en av civil karaktär. Förslaget antogs med stor majoritet i sekreta utskottet och även i riksrådet ställde man sig positiv. Tre av dess medlemmar – däribland Tessin, jämte Hårleman och kanslirådet Anders Anton von Stiernman – fick i uppdrag att utarbeta statuter till de föreslagna ordnarna. Redan efter fjorton dagar förelåg utkast till dessa.¹

Sedan förslagen till statuterna behandlats i riksrådet framlades de till Fredrik I för godkännande. Den 23/2 1748 instiftades Serafimer-, Svärds- och Nordstjärneordnarna och samma dag utgick en förordning.²

Såväl Tessin som Stiernman var väl bevandrade i den samtida ordenslitteraturen och ansåg att man i Serafimerorden hade återuppväckt en utmärkelse med medeltida rötter. Enligt statuterna begränsades den till 24 inhemska och 8 utländska riddare, förutom furstliga personer. På kungens födelsedag den 17/4 1748 utnämndes de första serafimerriddarna.³

Förslag till mynt

Kort dessförinnan hade ett förslag väckts i riksrådet om att prägla speciella mynt för att hugfästa minnet

av Serafimerordens inrättande. Man konstaterade att av Riksbankens pågående riksdalermyntning ”ungefär 100 stycken Plattar blifwit omyntade”. Detta på grund av att presidenten i Kammarkollegiet, greve Carl Fredric Piper, efter granskning av de nyligen antagna ordensstadgarna funnit att dessa föreskrev att riksvapnet numera skulle omges av Serafimerordens kedja.⁴

Riksrådet fann därför för gott att de i behåll varande plattarna skulle präglas med en ny revers: riksvapnet omgivet av ordenskedjan samt datumet 17 april 1748. Ordarnas högtidsdag skulle nämligen enligt statuterna vara Fredrik I:s födelsedag, som man i Sverige ansåg vara den 17/4, gamla stilen. Kungen var emellertid född 28 april/8 maj 1676; förmodligen antog man att nya stilen då redan var införd i Hessen, men så var inte fallet. Till följd av ett ytterligare misstag blev födelsedagen fastställd till 17/4, trots att skillnaden mellan gamla och nya stilen under hela 1600-talet endast var tio dagar.⁵

En knapp månad senare tog Tessin upp frågan i riksrådet om inte ¼-riksdalar ”på samma sätt som andra hela Riksd[alar]” kunde slås med Serafimerordenskedjan kring vapnet. Rådet samtyckte.⁶

I mellantiden hade såväl frågan om behovet av stamper som tillgången på silver diskuterats i Kammarkollegiet, där myntmästaren Hans Malmberg (initialerna HM på myntens framsida) och gravören Carl Fehrman inkallats. Fehrman uppgav att någon stamp till ¼ riksdaler ej fanns tillgänglig – vilket inte stämde, som vi snart skall se. Myntmästaren å sin sida konstaterade att silver fanns att tillgå. Gravören fick därför i uppdrag att göra en ”dessein” till stamparna, med ordenskedjan på reversen.⁷

1. Serafimerriddare.
Kopparstick av Jean Eric Rehn
(1717-1793) ur 1748 års förordning
om de tre riddarordnarna.
SKANING: MGL.

Den 9/5 uppvisade Fehrman tre av honom gjorda förslag till ¼-riksdalernas stamper, vilka vidarebefordrades till Kungl. Maj:t med förfrågan om vilken av dem man behagade ”approbera”. Vid samma tillfälle beslöt Kammarkollegiet också om att begära tillstånd att få prägla 20 riksdalar – utöver de beslutade 100 – som skulle ”wid Myntet försäljas” till myntsamlare eller andra intresserade.⁸ Man var med andra ord redan nu på det klara med att dessa speciella mynt skulle bli åtråvärda samlarobjekt.

Den 10/5 hade Fehrman blivit klar med två förslag till fransidesstampen till de hela riksdalarna. Enda skillnaden mellan dessa var att valspråket återgavs antingen på svenska eller latin: *Gud Mitt Hopp* eller *In Deo Spes Mea*. Samma dag bestämde sig kungen för att godkänna förslaget med den svenska texten. Fehrman inkallades omedelbart till Kammarkollegiet och beordrades att förfärdiga stamparna till såväl riksdalern som fjärdedelen i enlighet med Kungl. Maj:ts önskemål.⁹

Upplagen fastställdes till 100 riksdalar samt så många fjärdedelar som tillgången till silver tillät. Vid en diskussion dagen efter kom kammarråden fram till att 150 fjärdedelar vore lagom.¹⁰ Men när mynten sedermera präglades överskreds detta antal.

Den 7/6 infann sig myntmästare Malmberg i Kammarkollegiet och uppvisade en nyslagen serafimerriksdaler. Han blev tillsagd att ”springa upp” till riksrådet Tessin, och ”igenom honom låta upvisa densamma i Rådet til Hans Kongl. Maj:ts nådiga approbation”.¹¹

Samma dag återkom Malmberg med beskedet att Tessin uppvisat riksdalern i rådet och att kungen ”den samma i nåder gillat”. Myntmästaren bad nu om besked om hur många av de 100 serafimerriksdalerna som kunde förväxlas vid Myntet och till vilket pris. Kammarkollegiet beslöt att 20-30 stycken skulle reserveras för kungen och riksråden samt att ordensledamöterna kunde få del av de övriga. Resterande kunde ”förväxlas til den som det åstunda”.¹² Vad priset angick, så sattes det till vad riksdalern gällde i avräkning mellan Myntet och Riksbanken, det vill säga 11 ½ daler kopparmynt per riksdaler.¹³

Prägling av mynt

Smältningen av silver (årets nr 4 i den löpande räkningen) till serafimermynten hade inletts redan den 29/4 1748. Som vi ovan sett slutfördes dock inte präglingen av dem förrän under första veckan i juni. Enligt gjutningslängden slogs 100 riksdalar samt 60 ½ riksdaler i fjärdedelar (242 stycken). 21 riksdaler i *cissalier* – kasserade mynt som av någon anledning befunnits defekta – bokfördes i längden. I huvudboken infördes emellertid ett belopp om 64 ½ riksdaler (258 stycken) i fjärdedelar.¹⁴ Detta tyder på att 16 *cissalier* trots allt godkänkts vid en närmare granskning.

Den 14/11 ägde årets silversmältning nr 7 rum, varvid ytterligare 522 fjärdedelar med Serafimerorden präglades. Därefter slogs inga dylika mynt förrän den 18/1 1749, då man vid årets smältning nr 1 tillverkade

2. Riksdaler 1748 med den äldre stampkombinationen. (SM -)
Nr 444 på Nordlinds auktion 26-27/11 2011.

3. Riksdaler 1748 med den yngre stampkombinationen. (SM 89.)
Nr 600 på Nordlinds auktion 23/11 2007.

4. 1/4 riksdaler 1748.

Nr 603 på Nordlinds auktion 23/11 2007.

Med sina tio patriarkalkors utgör denna fränsidesvariant den äldsta. (SM 105a.)
Denna fränsida har även kombinerats med åtsidan i fig. 5 nedan. (SM 105 b.)

5. 1/4 riksdaler 1748.

Nr 470 på Nordlinds auktion 20/11 2009.
Fränsida med åtta patriarkalkors. (SM 105 c.)

109 hela riksdalrar och 504 fjärde- delar. Cissalierna uppgick till 14¾ riksdaler.¹⁵ Några serafimermynt med året 1749 är ju inte kända, varför stampar med året 1748 torde ha begagnats.

Bakgrunden till denna myntning finner vi i Kammarkollegiets protokoll av den 17/1 1749. Man konstaterade nämligen att det inte fanns några serafimerriksdalrar i behåll på Myntet och att ”åtskilliga sig anmält, att wilja sådana Riksdahl(er) sig tillwäxla”. Kollegiet fann därför för gott att tilllåta präglingen av upp till 200 nya sådana.¹⁶ Huruvida tillståndet sedermera utnyttjades fullt ut – utöver de 109 stycken som präglades den 18/1 1749 – har ej gått att utröna.

Bevarade mynt

Riksdalern 1748 med serafimerkedjan har bevarats i ett antal exemplar, men ingen tycks ha reflekterat över att det existerar två olika stampvarianter av fransidan. Även till åtsidan har man använt två olika verktyg; dels 1746 års ordinarie riksdalerstamp, dels en åtsida som också har använts till 1747 och 1748 års reguljära präglingar.¹⁷ Stamparna till den yngre kombinationen finns fortfarande bevarade och av dessa har även senare avslag utförts.

Den äldre stampkombinationen – med 1746 års åtsida – har rimligtvis använts till den första präglingen av 100 riksdalermünt under 1748. Dessa stampar finns ju inte bevarade utan har uppenbarligen kasserats under året. En hänvisning till detta finner vi i det skriftliga källmaterialet. Den 22/11 1748 inkom nämligen en skrivelse från Kungl. Maj:t till Kammarkollegiet, vari präglingen av ”en jetton i guld öfwer Seraphims Orden af Tolf Ducaters wigt” beordrades.¹⁸

Två dagar senare infann sig myntmästare Malmberg i kollegiet och uppvisade den ”gull Medaille” som slagits i anledning av det kungliga brevet. Problem hade uppstått vid präglingen: stampen hade ”warit något skadad, huarföre han ock under stämplandet gått sönder”. Av olika tekniska skäl hade därför – efter försök att hjälpligt lappa ihop det hela –

slutprodukten kommit att väga endast tio dukater i stället för de önskade tolv.¹⁹

Att man använt riksdalerstamparna till denna ”jetton” – som ju också kallas ”medaille” – är uppenbart.²⁰ Den enda medalj som präglats till minne av Serafimerordens instiftande är Hild. 68 och den är till storleken lika med en ¼-riksdaler.²¹ En prägling i guld med dessa stampar skulle inte väga mer än 5-7 dukater, i annat fall skulle den bli orimligt tjock. Stamparna till denna medalj är dessutom fortfarande bevarade.

Den fransidesstamp som gick ohjälpligt sönder i november 1748 skiljer sig på flera punkter från den som graverades därefter. Valspråket är bredare och serafimerkedjan ligger inte an mot trekronorsgloben utan där finns ett litet mellanrum. Globerna är ungefär lika stora, men på den äldre stampen är serafimerkedjan fäst högre upp på de yttre kronbyglarna vilket skapar mellanrummet.

Även åtsidan skiljer sig, som nämnts, i det att två olika riksdalerstampar begagnats. Båda är signerade med ett finstilt DF (Daniel Fehrman) under axelklaffens tungor, men på 1746 års stamp återfinns signaturen under tredje och fjärde tungan från vänster. På den yngre – ännu bevarade – åtsidan, först använd 1747, återfinner vi initialerna snett under andra tungan från vänster.²²

Ett skäl till att den äldre stampkombinationen inte har uppmärksammats är att den är mycket sällsynt. Ett exemplar fanns i L. E. Bruuns samling (nr 1878), vars senare del ju såldes år 1914 i sin helhet till Israel Berghman. Myntet såldes igen på Nordlinds auktion 26-27/11 2011 (nr 444). År 2009 framkom ett annat vid den femte del-försäljningen av de Bondeska samlingarna på Ericssberg (nr 467). Inga andra försäljningar har registrerats i modern tid.

Även *fjärdedelarna* existerar i olika utföranden. Den troligen äldsta stampkombinationen är den vilken man till åtsidan har begagnat en ordinarie stamp från 1736.²³ Fehrmans ovan angivna påstående i Kammar-

kollegiet den 22/4 1748 – att någon ¼-riksdalerstamp inte fanns tillgänglig – stämde således inte. Till denna stamp har en fransida använts, där trekronorsgloben är omgiven av en serafimerkedja med tio patriarkalkors.²⁴ Denna fransidesvariant är således den äldsta.

Strax därefter har en ny åtsida (signerad DF) graverats, som dels använts tillsammans med den nyss nämnda fransidan, dels kopplats till en ny revers.²⁵ Denna nya fransida har en kedja med åtta patriarkalkors runt skölden.²⁶ Det finns således *tre olika stampkombinationer* av 1748 års ¼-riksdaler (SM 105a-c).²⁷ Dessa motsvaras av tre olika präglingstillfällen: 29/4 1748, 14/11 1748 samt 18/1 1749. Det är med andra ord troligt att vi kan fördela de olika stampkombinationerna på de tre smältningarna i enlighet med den ovan uppställda kronologin.

Slutligen skall något sägas om de senare avslagen av de bevarade riksdalerstamparna. Verktygen förvarades länge på Kungl. Myntet och av dessa har präglingar i olika metaller utförts under senare tid.²⁸ Silverexemplaren är lätt urskiljbara genom att de saknar randskrift²⁹, men det är möjligt att även exemplar med randskydd präglats efter 1749. Stamparnas skick ger tyvärr inte någon vägledning därvidlag, utan även senare präglingar uppvisar minimala stampsprickor.

Mynt med serafimerkedjan

Som ovan nämnts stadgades i förordningen angående Serafimerorden att ordenskedjan skulle sättas ”omkring Rikets Wapen, klämma och in-segel”.³⁰ Inte förrän i slutet av 1748 väcktes dock frågan om att uppfylla denna bestämmelse även med avseende på de reguljära mynten.

I riksrådet hade man visserligen redan den 14/6 1748 diskuterat frågan om huruvida kungens dräkt på mynten skulle inkludera Serafimerordens band. Beslut fattades om att så skulle ske, vilket vidarebefordrades till Kammarkollegiet.³¹ Inget hände dock i frågan förrän i slutet av november, då Fehrman beordrades att inkomma

PRÄGLINGEN AV SERAFIMERMYNT 1748-1749

Valör	SM	Smältning	Antal
10 dukater	–	25/11 1748	1
Riksdaler	–	29/4 1748	100
Riksdaler	89	18/1 1749	109
¼ riksdaler	105a	29/4 1748	258
¼ riksdaler	105b	14/11 1748	522
¼ riksdaler	105c	18/1 1749	504

med förslag till nya stamper till ”Riksdahler och Ducater, med flere Mynte Sorter som Konungens Bild står uppå”.³² Dessa var klara den 6/12 1748, då tre olika förslag uppvisades i riksrådet. Ett av dem ”approberades” såsom lämpligt till riksdalarna. När det gällde dukaterna beslöt man att de skulle ”blifwa likasom tillföre”, det vill säga ”allenast med 3 Cronor samt Ordens Kedjan deromkring”.³³

Även till markmynten utfördes nya förlageritningar. Dessa förevisades i riksrådet fyra dagar senare och godkändes.³⁴ Några sådana mynt präglades dock inte under de sista åren av Fredrik I:s regering. Det dröjde även med verkställigheten av direktiven angående dukaternas och riksdaler-valörernas utseende. Inte förrän den 14/4 1749 beordrades myntmästare Malmberg att effektuera riksrådsbeslutet av den 6/12 året innan.³⁵

Kungens bröstbild visades nu med serafimerbandet lagt över axeln, medan fransidesskölden omgavs av serafimerkedjan. Detta nya heraldiska element skulle sedan återkomma ofta på de svenska guld- och silvermynten.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Noter

- K. Löfström: *Sveriges riddarordnar* (Stockholm 1948) s. 243ff.
- Kongl. Maj:ts nädiga förordning, angående trenne Riddare-Orden --- 23/11 1748 (Kongl. Tryckeriet, Stockholm).
- Förteckning på the, af Kongl. Maj:t, i nåder utnämnde Riddare, af alle trenne Thess Orden (Kongl. Tryckeriet, Stockholm 1748).
- Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 29/3 1748. Ala, vol. 40, fol. 474v-475 (Riksarkivet = RA).

⁵ B. E. Hildebrand: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, del II (Stockholm 1875) s. 42.

⁶ Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 28/4 1748. Ala, vol. 40, fol. 549r, 559-560r (RA).

⁷ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 22/4 1748. Ala, vol. 194, fol. 1241-42r (Kammararkivet = KA).

⁸ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 9/5 1748. Ala, vol. 194, fol. 1286-87r (KA).

⁹ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 10/5 1748. Ala vol. 194, fol. 1367v-69r (KA); Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 10/5 1748. Ala, vol. 40, fol. 621 (RA).

¹⁰ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 11/5 1748. Ala vol. 194, fol. 1376v (KA).

¹¹ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 7/6 1748. Ala vol. 194, fol. 1554 (KA).

¹² Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 7/6 1748. Ala vol. 194, fol. 1558v-59r (KA); Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 7/6 1748. Ala, vol. 40, fol. 736r (RA).

¹³ Den officiella kursen var 1 rdr = 3 daler sm = 9 daler km. Riksdaler in specie handlades dock med överkurs gentemot sedlar i valören km. Uppgiften om kursen 11 ½ daler km per rdr i juni 1748 stämmer med andra källor; se R. Edvinson, T. Jacobson & D. Waldenström: *Historical Monetary and Financial Statistics for Sweden. Exchange rates, prices, and wages, 1277-2008* (Halmstad 2010) s. 199.

¹⁴ Reviderade myntränskaper, myntet i Stockholm vol. 51, 1748 (KA).

¹⁵ Reviderade myntränskaper, myntet i Stockholm vol. 52, 1749 (KA).

¹⁶ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 17/1 1749. Ala, vol. 196, fol. 81 (KA).

¹⁷ För åtsidesstamparna, se T. Lindgren: *Sveriges mynt 1719-1776* (Stockholm 1953) s. 36: åtsidorna nr 12-13. Se även B. Holmberg: *Fredrik I:s-mynt av riksdaler-valörer* (Stockholm 1941) s. 10-11.

¹⁸ Kammarkollegiet, kansliet. Inkomna kungl. brev. Elal, vol. 132 (KA).

¹⁹ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 24/11 1748. Ala vol. 195, fol. 2260-61 (KA).

²⁰ Några samtida avslag i guld är ej kända. Av 1749 års stamper finns dock åtminstone ett – senare – guldavslag bevarat, se Auum auktion 3, 2007 nr 391. Exemplet väger 34,78 g (= 10 dukater). Det torde ha sålts till C-O. Algård i slutet av 1960-talet av den ryktbare museimannen Ragnar Engeström (1946-2008). Var denne i sin tur fått myntet ifrån är höljt i dunkel.

²¹ Hildebrand 1875 s. 68.

²² Lindgren 1953 s. 36.

²³ Lindgren 1953 s. 54, åtsida 3.

²⁴ Lindgren 1953 s. 55, fransida 4.

²⁵ Lindgren 1953 s. 54, åtsida 5.

²⁶ Lindgren 1953 s. 55, fransida 5.

²⁷ B. Ahlström, Y. Almer & B. Hemmingsson: *Sveriges mynt 1521-1977* (Stockholm 1976) s. 196.

²⁸ Se exempelvis Auments auktion 1, 2005, lot 395 (avslag på fyrkantiga aluminiumplantsar). Stamparna finns i dag på Kungl. Myntkabinettet.

²⁹ Se t.ex. Svenssons exemplar, sålt på Hirsch auktion 2, 1970, nr 808 och därefter på Ahlströms auktion 49, 1994, nr 446.

³⁰ N. L. Rasmuson: Svenska ordensdekorationer på mynt. En heraldisk-numismatisk studie (*Meddelanden från Riksheraldikerämbetet IX*, 1941) s. 1.

³¹ Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 14/6 1748. Ala, vol. 40, fol. 750 (RA).

³² Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 22/11 1748. Ala, vol. 195, fol. 2203 (KA).

³³ Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 6/12 1748. Ala, vol. 41, fol. 1569 (RA). Se även Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 6/12 1748. Ala, vol. 195, fol. 2629-31 (KA).

³⁴ Inrikescivilexpeditionen, riksrådsprotokoll 10/12 1748. Ala, vol. 41, fol. 1601 (RA).

³⁵ Kammarkollegiet, kansliet. Protokoll 14/4 1749. Ala, vol. 197, fol. 1170 (KA).

Stöd medaljkonsten
Bli medlem i FIDEM

www.fidem-medals.org

Litet skattfynd vid Stäket

Erik av Pommerns örtugar

Av *Monica Golabiewski Lannby*

SLAGFÄLTSSARKEOLOGI VID STÄKET heter ett forskningsprojekt som initierats och leds av arkeologen Tomas Englund och administreras av Riksantikvarieämbetet sedan 2005. Med arkeologins hjälp vill man ta reda på mer om vad som hände vid slaget mellan svenska och ryska förband 1719 i Södra Stäket, Nacka socken i Södermanland.

Man förväntade sig att i första hand hitta föremål från själva drabbningen. Det har man också gjort, främst muskötkulor. Privatpersoner har genom åren gått över slagfältet med metallsökare och tagit tillvara föremål från slaget. Men ett mycket intressant fynd undgick dem, nämligen en liten myntskatt från 1400-talets början – i sammanhanget att betrakta som ett sekundärfynd – ett välkommet tillskott i den numismatiska forskarvärlden.

År 2009 påträffade arkeologerna vid Baggensstäket 27 örtugar från unionskungen Erik av Pommerns regeringstid. De låg så att man kan anta att de förvarats i en möjlig skinnpung, i så fall numera helt förmultnad. Ingenting i skattens närhet indikerar anledningen till dess nedläggning. Man spekulerar om mynten ursprungligen tappats i Stockvikens vatten och blivit i stort sett oåtkomliga för ägaren. Samlingen kan också ha gömts undan i all hast, medan ägaren flydde undan förföljare. Ingenting vet vi om detta men här är nu mynten.

Efter konservering kan konstateras att 26 av de 27 örtugarna är Stockholmspräglingar. Två är små fragment, de övriga är i tämligen gott skick. Endast ett mynt är slaget i Västerås. Vikten på de hela mynten ligger mellan 1,09-0,74 gram. Mynten är här uppställda i fallande viktordning.

Alla stockholmsmynten är av typen med en trekronorssköld lagd på litet kors samt ett uncialt E, också på litet kors. Omskrift med kungatiteln:

1. ⊕ERICVS:REX°D°S°N°)
(⊕HONETA°STOCHOL'. 1,09 g.

8. ♣ERICVS°REX°D°S°N°)
(♣HONETA°STOCHOL'. 0,93 g.

2. ×ERICVS°REX°D°S°N°)
(⊕HONETA°STOCHOL'. 1,06 g.

9. ♣ERICVS:REX°D°S°N°)
(♣HONETA°STOCHOL'. 0,93 g.

3. ×ERICVS°REX°D°S°N°)
(⊕HONETA°STOCHOL'. 1,04 g.

10. ×ERICVS°REX°D°S°N°)
(⊕HONETA°STOCHOL'. 0,91 g.

4. ×ERICVS°REX°D°S°N°)
(⊕HONETA STOCHOL'. 1,02 g.

11. ★ERICV°REX°D°S°N°)
(★MONETA★STOCHOL'. 0,90 g.
Till höger om nedre kronan
ett bitecken: ⊙

5. ★ERICVS°REX°D°S°N°)
(★HONETA★STOCHOL'. 1,00 g.
Till höger om nedre kronan
ett bitecken: ⊙

12. ⊕ERICVS×REX°D°S°N°)
(⊕HONETA×STOCHOL'. 0,90 g.

6. ⊕ERICVS×REX°D°S°N°)
(⊕HONETA°STOCHOL'. 0,97 g.

13. ·ERICVS REX°D°S°N°)
(HONETA STOCHOL. 0,87 g.

7. ⊕ERICVS°REX°D°S°N°)
(⊕HONETA STOCHOL'. 0,95 g.

14. ERICVS REX°D°S°N°)
(♣HONETA STOCHOLN. 0,85 g.

15. ×ERICVS×REX°D'S'N')
(♣HONETA°STOCHOL'. 0,82 g.

16. ♣ERICVS°REX°D'S'N')
(♣HONETA STOCHOL'. 0,82 g.

17. ×ERICVS REX°D'S'N')
(⊕HONETA°STOCHOL'°. 0,82 g.

18. ♣ERICVS°REX D°S°N')
(♣HONETA°STOCHOL'. 0,81 g.

19. ×ERICVS REX D'S'N')
(×HONETA STOCHOL'. 0,80 g.

20. ★ERICV°REX·D'·S'·N')
(★HONETA★STOCHOL'. 0,80 g.
Till höger om nedre kronan
ett bitecken: ⊙

21. ×ERICVS°REX°D'S'N')
(⊕HONETA°STOCHOL'°. 0,79 g.

22. ×ERICVS REX°D'S'N')
(⊕HONETA°STOCHOL'. 0,77 g.

23. ×ERICVS°REX°D'S'N')
(♣HONETA°STOCHOL'. 0,74 g.

24. ERICVS REX D'S'N')
(⊕HONETA°STOCHOL'. 0,70 g.

25. ×[ERICVS REX D']S'N')
(⊕HO[NETA STOCHOL]°. 0,20 g.

26. [E]RICV[S REX D'S'N')
([HONETA STOCHOL]. 0,16 g.

27. ×ERICVS°REX°D°S°N')
(⊕HONETA°WEST°ARS. 0,94 g.

ERICVS REX D'S'N' samt HONETA STOCHOL' (Myntverket i Stockholm, LL 2a). Förkortningen D'S'N' står för *Daciae Sveciae Norvegiae*. Västeråsörtugen visar en trekronorssköld, men utan underliggande kors, samt ett krönt A omgivet av två rosor (för Aros). Omskrift: som föregående men på frånsidan: HONETA WESTARS (Myntverket i Västerås, LL 5b).

Eriks äldsta örtugar visande kungahuvud och bokstaven E slogs efter 1405 i Stockholm. De Stockholmsörtugar som påträffades i Baggensstaket hör till den vanligaste gruppen örtugar under Erik av Pommern och antas därför vara utgivna under längre tid och i större mängder än de förra. Både år 1416 och 1419 omtalas "det nya myntet" i handlingar som gäller betalningar. Man kan anta att Eriks andra omgång örtugutgivning gällde de mynttyper som presenteras här (Hemmingsson 1999). För det enda Västeråsmyntet i fyndet torde ungefär samma datering gälla. Av den örtug som förmodas ha givits ut senare, präglad på större platt och något grövre till utförandet, finns inte något exemplar i det lilla slutna fyndet.

Vid en första anblick kan örtugarna förefalla snarlika. Men inskrifterna varierar något och olika tecken förekommer. En blomma (⊕), ett klöverblad (♣), en sexuddig stjärna (★), en eller två ringar (°), ett eller två kryss (×), en eller flera punkter (·) är de vanligaste tecknen mellan ord och förkortningar eller som inledning till en omskrift. Omskrifterna är inte alltid så tydliga. För bitecknen har jag angivit närmast motsvarande symbol under respektive bild som vägledning till mer ingående studier i ett senare skede av mig eller någon annan.

Vad nämnda tecken stod för känner vi inte till i dag. Vi kan anta att de hade en mening för myntmästaren eller myntherren men var tämligen betydelselösa för allmänna användare. Myntmästare i Stockholm vid tiden för dessa örtugars antagna utgivande var *Hans (Johannes) Myntare* (cirka 1408-1415), *Rolf Comhaer* (cirka 1415-1416, 1421-1427) samt *Arendt van Bomblen* (cirka 1424-1429).

28-29. *ERICV'·REX·D'·S'·N'·) (*HONETA*STOCHOL'.
KMK ID 103 939 och ID 103 941. 1,18 respektive 0,86 g.
Till höger om nedre kronan ett bitecken: ☉
Jämför mynt nr 11 och 20 i fyndet. *Variant A.*

30-31. *ERICVS°REX°D°S°N°) (*HONETA*STOCHOL'.
KMK ID 103 916 och ID 103 985. 1,16 respektive 1,12 g.
Till höger om nedre kronan ett bitecken: ☉
Jämför mynt nr 5 i fyndet. *Variant B.*

Erik av Pommern, 1420-tal.
TECKNING AV OKÄND KONSTNÄR.

Men den gäckande lilla ringen med punkt i fältet på åtsidans sköld på tre av mynten (*fig. 5, 11 och 20*) väcker min nyfikenhet än mer. De har ju vad jag vet inte nämnts i tidigare beskrivningar av Erik av Pommerns mynt.

Efter kontroll i Kungl. Myntkabinettets systematiska myntsamling fann jag fyra örtugar med liknande tecken på skölden (*fig. 28-31*). Två varianter som mellantecken i omskriften kunde jag genast konstatera: *A*) den ena med punkt: ·, *B*) den andra med tom ring: °. I variant *A* används förkortningen ERICV' (nr 11, 20, 28, 29), medan variant *B* visar hela namnet ERICVS (nr 5, 30, 31). Båda varianterna kombineras med en sexuddig stjärna som initialtecken i både åtsidans och frånsidans omskrifter. Frånsidorna är helt överensstämmande på båda varianterna om än inte stampidentiska.

Sven Svenssons samling gav ytterligare ett exemplar av variant *A*. I Riksbankens samling (som numera ägs av Kungl. Myntkabinettet) ingår ingen av varianterna.

Ett bitecken placerat mitt på fältet är mer iögonfallande än ett mera anonymt sådant i omskriften och har måhända varit av större betydelse. Vilket syfte det fyllde vet vi dock inte. Att stora trekronorsskölden på detta sätt kan, som jag ser det, inte endast vara en intern angelägenhet. De visar nå-

gotning som det är meningen att även myntcirkulationens användare ska lägga märke till. Åtminstone är det inget "hemligt" tecken.

Det låga antalet påträffade örtugar med en mindre ring i skölden visar på en liten upplaga. Möjligen utgör de en grupp som utgivits endast en kort tid under den senare delen av denna myntningsperiod, det vill säga innan de något större örtugarna tar vid (LL3). Bitecken som klöverblad, ringar och små kors på trekronorsskölden återkommer under Karl Knutsson och på senare örtugar.

Vare sig större eller mindre depåfynd med Erik av Pommerns örtugar är vanliga. År 1680 hittades en skatt på Södermalm i Stockholm bestående många tusen sådana örtugar. År 1696 framkom i samband med renovering av Bollnäs kyrka i Hälsingland ett skattfynd innehållande mer än tretusen av Eriks örtugar, flertalet Stockholmspräglingar. Vidare ingick en mängd av hans mynt i en – i förhållande till de nyss nämnda två – mindre skatt som påträffades utanför den forna staden Hästholmen i Östergötland år 1983. Bland 282 mynt återfanns sjuttio av Erik av Pommerns Stockholmspräglingar.

Så det lilla fyndet från Baggensstaket är ytterst välkommet för den numismatiska forskningen inom denna period.

Det är förstås frestande att förbinda de för ägaren så föregyltigt förlorade mynten med Engelbrektsfejden, men möjligen kan det vara för sent med åren 1434/1435. Men varför inte?

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Litteratur

Golabiewski, M.: En senmedeltida svensk-dansk myntskatt i Vättern. *Hikuin* 11, 1985, s. 289-308.

Golabiewski Lannby, M.: Medeltida mynt i Bollnäs gamla kyrka. Skatten i skrinet. *Numismatiska Meddelanden* XLI s. 39-45. 2001.

Hemmingsson, B.: Unionsregenternas myntning i Sverige före 1448. *SNT* 1999:6 s. 124-130.

Jonsson, K.: Två tidiga fynd med Erik av Pommerns mynt. *SNT* 2002:2 s. 34-35.

LL = Lagerqvist, L. O.: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm 1970.

HAMN

År 2013 öppnar Sveriges första slagfältsmuseum, HAMN. Det kommer även att inrymma restaurang och vandrarhem, beläget i Fisksätra Marincentrum med en fantastisk utsikt över natursköna Baggensstaket. Museet tar sin början från slaget vid Stäket 1719 och berättar historien om den viktiga vattenvägen Baggensstaket, kopplat till samtida historia. Men man vill också gärna visa denna 1400-talsskatt.

www.nacka.se/WEB/KULTUR/KULTURH_KONST_MUSEER/HAMN/Sidor/default.aspx

Tid är pengar – pengar är tid

DET SÅGS ATT TID ÄR PENGAR. Det finns också mycket konkreta bevis för att så är fallet. Tidens Kungadöme – *Kingdom of Time* – gav nämligen i september 2011 ut det andra myntet i valutaenheten ”tid”, närmare bestämt i valören ”ett årtionde” (till minne av *Twin Towers*). Tidigare har man gett ut ett mynt i valören ”en livstid” till minne av Michael Jackson (2009) och fyra sedlar. Sedlarna har värdet en sekund, en minut (bägge utgivna 2007), en timme (2008) och ett dygn (2009). Eftersom begreppet ”dygn” saknas på engelska anger dygnsedelns framsida värdet ”One Day” och baksidan ”One night”, alltså sammanlagt ett dygn.*

Dessa mynt och sedlar är naturligtvis inte gångbara betalningsmedel, även om det faktiskt har funnits besläktade sedlar på 1800-talet. Robert Owen – en brittisk socialist som under en längre tid förkunnat att okunskap var det enda hindret för att skapa ett samhälle utan brottslighet och fattigdom – fick år 1817 i uppdrag av ärkebiskopen i Canterbury att förverkliga sina planer.

Owens idealsamhälle – som han ivrigt talade för när helst tillfälle gavs – bestod av små bysamhällen med cirka 800-1 200 invånare i varje. Byarna skulle representera ett så stort antal yrkesgrupper som möjligt och på så sätt vara självförsörjande. En viktig grundprincip var att allt arbete som utfördes skulle värdesättas i tid, inte i typ av arbete.

Owen och hans anhängare försökte under de följande årtiondena genomföra sina samhällsexperiment både i Storbritannien och i Amerika men med varierande framgång. Motståndet var speciellt stort i Owens hemland. Längst kom man år 1824 i byn New Harmony i Indiana, där den existerande valutan avskaffades och ersattes med lokala sedlar i enheten ”arbetstimmar”. Försöket blev emellertid inte långvarigt, bland annat därför att sedlarna inte accepterades

Båda sidor av en ”dygnsedel” utgiven av *Kingdom of Time* 2009. Mått: 145 x 85 mm. SKANNAD AV FÖRFATTAREN.

som betalningsmedel i det omgivande samhället.

Owen insåg att systemet inte fungerade lokalt. Hans nästa steg var därför att med pompa och ståt starta en nationell arbetsutbytesmarknad. Detta skedde på Charlotte Street i London. Året var 1832 och byggnaden man hyrde för ändamålet rymde över 15 000 personer på en och samma gång.

Affärsprincipen var enkel. Man köpte upp produkter av privatpersoner och betalade dem med färdigtryckta sedlar som angav hur många arbetstimmar som åtgått till att tillverka produkterna i fråga. Dessa ”timsedlar” kunde sedan användas till att köpa andra produkter och utannonserade tjänster.

Öppningsdagen blev en stor succé. Londonborna lämnade in produkter till ett värde av 18 000 arbetstimmar och bytte till sig varor för motsvarande 900 arbetstimmar. Men också detta experiment blev relativt kortvarigt –

marknadsplatsen måste stängas redan efter 18 månader. Lokala butiksägare upptäckte nämligen att ett besök på Charlotte Street var ett smart sätt att göra sig av med osålda varor. Med hjälp av de timsedlar varorna berättigade till kunde butiksägarna i stället skaffa sig mer attraktiva produkter.

Owens timsedlar är i dag mycket eftertraktade samlarobjekt och priser-na är naturligtvis därefter. Kingdom of Times mycket vackra sedlar är däremot billiga i inköp och kan samtidigt fylla en annan viktig funktion.

När någon av dina vänner nästa gång frågar dig om du har tid några minuter behöver du bara titta efter i din plånbok och om du så vill, ge honom eller henne några minutsedlar!

Rolf Palmberg

* Lästips: www.timekingdom.com

Rolf Palmberg är lektor i engelska språkets didaktik vid Åbo Akademi i Vasa, Finland.

Handolinska bron

I december 2009 köpte jag en pollett på Tradera, ett köp som medförde en del efterforskning trots att auktionen hänvisade till Numismatiska Meddelanden XII 169:96. Polletten beskrivs där som: *B | KH Fältet slätt*. Därefter följande not: *Uppgifves vara pollett för öfverfart af bro öfver något norrländskt vattendrag, der afgiften upbäres af Karl Handolin. B betyder Bro*. Beskrivningen ligger under rubriken: *i) Af messing*, som i slutet anger att nummer 96 har den nyare Sporrongska stämpeln (från cirka 1885).

Sven Svensson-samlingen upp- tar två B | KH-polletter under obestämda, nämligen nr 20000, där beskrivningen överensstämmer med mitt exemplar. Dessutom nr 20001 B | K. H. | 1887 |) (IOW i liten, rektangulär stämpel. Zink. Förmodligen en utgåva med någon lokal tillverkare.

Det fanns således många frågor att fundera över. Vilket vatten korsade bron, hurudan var bron, var fanns den och vem bekostade den?

Efter många olika sökningar på Internet på namnet Karl Handolin hamnade jag på en trevlig hemsida – www.happis.nu – med hundratals foton/vykort. I en grupp foton inlämnade av systrarna Doris Olsson och Ulla Söderlund, uppväxta i Haparanda men numera boende i Gästrikland

Pollett gällande 5 öre eller 5 penni för överfart på Handolinska bron mellan Haparanda och Torneå. Bokstaven B står för Bro, medan initialerna KH står för Karl Handolin.

FOTO: FÖRFATTAREN.

respektive Stockholm, fanns flera kort på en intressant bro. Jag kontaktade Doris och frågade vad hon kunde berätta om denna bro. Hon svarade att den utgjorde förbindelsen mellan Haparanda och Torneå stadsö och att deras far, Ernst Wälimaa, född 1890, kallade den "Handolinska bron".

Därmed var bron geografiskt placerad och hade fått ett namn.

Jag kontaktade även hemsidans redaktör Rolf Lustig, som också är sekreterare i Haparanda-Tornio Släktforskarförening, och fick följande upplysningar och foton:

En förmögen privatperson, telegrafdirektör Karl Handolin i Torneå, inlämnade den 28 augusti 1886 till Torneå stad en ansökan om bygglov och behövlig mark för en bro "från denna stads västra strand till östra stranden av Haparanda." Kartskiss bifogades.

Bron byggdes under åren 1886-1887. Det var en gångbro av trä, 393

Karl Handolin. OKÄND FOTOGRAF.

meter lång och två meter bred, som anlades över den ibland nästan uttorkade och stundom översvämmade stadsviken. Inför islossning demonterades delar av bron och återmonterades när is och högvatten försvunnit.

Det sägs att Handolin lät bygga bron för att hans trolovade fanns på andra sidan och bron kallades ibland därför "Kärleksbron". Vi får väl ändå förmoda att han även såg bron som en inkomstkälla.

Övergången bevakades av tullpersonal och ibland även militär både på svenska och finska sidan. Polletterna kostade från början 5 öre eller 5 penni. På senare tid var priset 50 öre respektive 50 penni.

Rolf Lustig berättade också att det vid några enstaka tillfällen utspelats dramatiska incidenter vid gränsövergången. I ett sådant fall spelade en äldre kvinna – motvilligt får man förmoda – huvudrollen. Hon hade dristat sig till att trotsa de ryska gränsvakternas förbud att bege sig över till Sverige. Detta resulterade i att ryssarna öppnade eld efter henne när hon befann sig på Handolinska bron. Med knapp nöd lyckades kvinnan undgå de ryska kulorna och söka skydd i den svenska gränsposteringen. Även den svenska vaktpost som hjälpte henne beskötts från den andra stranden. Till tack för sin insats fick han en utskällning av ett tullbefäl, som ansåg att han utsatt sig för alltför stora risker för en gammal gummas skull!

Handolinska bron vid översvämning kring sekelskiftet.

UR HAPARANDA STAD 100 ÅR.

År 1934 ersattes Handolinska bron av en vägbank med samma sträckning. Vägbanken tillät även biltrafik, men det dröjde till 1939 innan det blev någon bro över Torne älv.

I augusti 2008 invigdes i Haparanda och Torneå en ny E4-gränsbro över Torne älv och i samband därmed utlystes en namntävling. Den fick namnet HANDOLINSKA bron!

Runo Lindblom

Källor

Förteckning över Sven Svenssons samling. Odencrants, R.: *Haparanda stad 100 år*. 1945.

Strokirk, W. Th.: Fortsättning af tillägget till Friherre Aug. Wilh. Stjernstedts år 1872 utgifna beskrifning öfver Svenska Polletter. *Numismatiska Meddelanden* XII, 1-190. 1890.

Internet

Haparanda-Tornio Släktforskarförening – <http://htgenealogia.org>
www.happis.nu

Runo Lindblom, Sundsvall, är pollett-samlare och medlem i både SNF och Svenska Pollett-föreningen.

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

Öppet: måndag-torsdag 11-13

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNRAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Föreningskväll 26 oktober 2011

PER-GÖRAN CARLSSON höll denna kväll ett föredrag kallat *Myntmarknadens utveckling – En generations perspektiv*. Det blev ett riktigt långt anförande och ett som lätt kunnat pågå ett par timmar till!

Per-Göran sitter inne med mycket kunskap från en lång och aktiv karriär som myntsamlare. Som tioåring besökte han för första gången anrika Hirsch Mynthandel med dåvarande innehavaren Harry Glück och han var med redan på Ahlströms första auktion 1972. Av de 71 (numrerade) Ahlströmsauktioner som genomförts har han besökt över sextio och sedan 1970-talet – förutom Ahlström – merparten av övriga betydande auktioner med svenska objekt både inom och utom landet.

Åhörarna fick en bra beskrivning av den moderna kvalitetssättningens utveckling från så kallade Glück-nollor på 1960-talet till dagens mer strikta klassning. ”Jakten mot nollpunkten” fortsätter. Vi fick också en målande beskrivning av den amerikanska kvalitetssättningen fylld med många superlativer och med långa, ingående och ofta svårtydda kvalitetsbeskrivningar.

Per-Göran tog också, förutom överklassning, upp tendenser genom åren att undergradera mynt för att kunna sätta lägre och mer lockande utropspriser på auktioner. Han varnade även för den avveckling av kvalitetsstandarden som nu sker på vissa internetsidor, där ”Glück-nollor” delvis verkar ha fått en renässans.

Botemedlet mot ojämn kvalitetssättning är naturligtvis att köparen själv har kunskap nog att kvalitetsbedöma mynten. Att kunna strunta i säljarens bedömning och att i stället fokusera på objektet och bilda sig en egen uppfattning om kvaliteten. En sådan kunskap tar lång tid att förvärva och där en avgörande faktor är att titta och vända på så många mynt som möjligt. Inte minst auktionsvisningar rekommenderas.

Per-Göran Carlsson under SNF:s föreningskväll 26 oktober 2011.

FOTO: FÖRFATTAREN.

I detta sammanhang underströk han också litteraturens betydelse och behovet av att ha ett ”nyttbibliotek”. Viktiga auktionskataloger bör ingå i biblioteket. Per-Göran hade med sig en handfull kataloger som han anser vara särskilt viktiga: Sven Svensson-auktionerna 1966 respektive 1970 och Ahlström 8, som fick representera hela Ahlströmssviten och som också är starten på försäljningen av Gunnar Ekströms samling, Schmitz-auktionerna i Zürich 1989-1990, samling Karl-Gustaf, London 2000, och Myntgalleriet lista 9 och 10.

En sanning som de flesta samlare kan skriva under på är att ”det är mynt man inte köpt som man ångrar mest”. Per-Göran har sällan förutbestämda limiter när han bjuder på auktion. Hans resonemang är att många mynt dyker kanske bara upp en gång under en samlarkarriär och missar man myntet den gången så är det kört. Det gäller alltså att gå ”all in” på dessa!

För den som inte kunde delta på föreningskvällen rekommenderar jag Per-Görans trevliga kåserier i Numismatiska Klubben i Uppsalas jubileumsböcker *Samlad Glädje*, ”Den svenska myntmarknadens utveckling 1969-2009”.*

Ingemar Svenson

* *Samlad glädje* 1969-1999 s. 15-23 samt *Samlad glädje* 1969-2009 s. 31-40.

Problem när inlösen av Riksgäldskontorets sedlar upphörde

DET ÄR ENDAST SAMLARE som gillar gamla sedlar. För alla andra utgör de ett problem. Så var även fallet när de sista riksgäldssedlarna skulle försvinna. De som hade sådana sedlar undanlagda hade möjlighet att få dem växlade hos Riksgäldskontoret. Sista dagen var 31 december 1845.

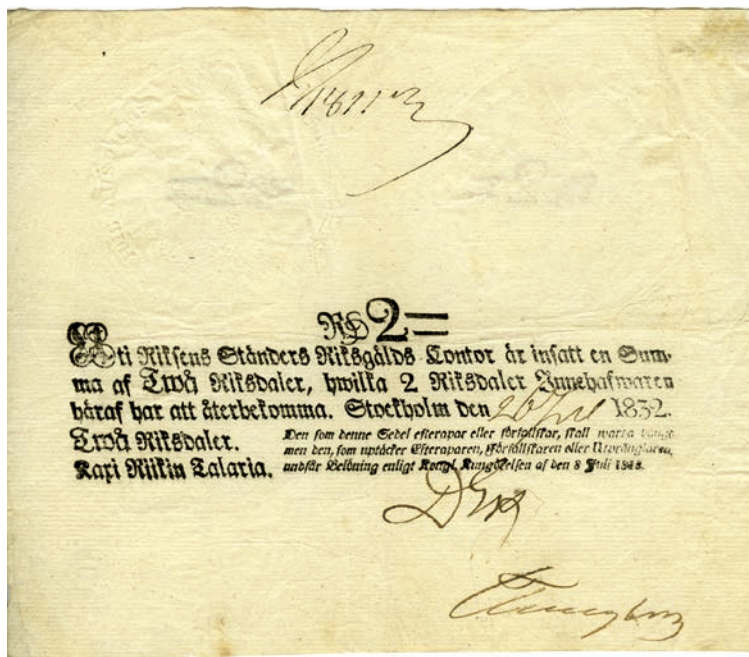
Men så är det som det alltid brukar vara, en del människor har vare sig hört eller förstått.

Post- och Inrikes Tidningar hade en notis om denna sak 24 februari 1846:

Uti landsortsblad omtalas förnyade exempel af fattiga, som – nu försent – tagit upp från kistbotten sina troget förvarade sparkassar, för att derföre erhålla valuta. Deras länge gömda riksgäldssedlar duga nu till ingenting annat än lumpor, så vida ej högsta vederbörande finna skäl att någon gång framdeles bevilja en liten extra frist, för slutlig inlösen av sådana sedlar. Visserligen är ingenting försummadt, att i tid kungöra den nyss tilländalupna terminus ultimus.

Men nog har staten råd att af de på detta sätt vunna 400 000 riksdalerna afstå någon del, under ett par månaders ånyo medgifven utvexlingstid, som kunde komma väl till pass för mången fattig, enfaldig stackare, hvilken kanske icke ens förstått sig på, att de sedlar, han förvarade till hjälp under sina skröpligare dagar, tillhörde det slag, som före den 31 Dec. 1845 borde utvexlas.

Uppenbarligen förlängdes fristen,

2 riksdaler riksgälds 1832. Giltig till 1845. KMK 23 290.

vilket man märker av följande notis i *Post- och Inrikes Tidningar* från 18 september 1848:

Helsingborg den 12 Sept. Man har berättat oss att en gammal gumma från landet här-omdagen inkommit hit till staden med nära 200 R:dr i gamla sortens 2- och 3- R:drssedlar, som hon öfver 20 år haft instukna i sina gömmor, men nu ville bortvexla; hon kom i lagom tid, för att ej gå miste om valuta, då det nemligen i år är sista året, som dessa sedlar tagas i allmänna uppbörden.

Även riksgäldspolletterna inlöstes. Än en gång kommer *Post- och Inrikes Tidningar* till vår hjälp (22 januari 1846):

Till Allmänhetens kännedom varder härmed kungjordt, att Riksgäldskontorets Kopparskiljemyntspolletter invexlas i nämnde Kontor alla Söckendagar, kl. mellan 10 och 11 f.m. Stockholm, af Riksgäldskontoret den 19 Januari 1846. Kommissariatet.

FOTO POLLETTEN: GABRIEL HILDEBRAND.
SKANNING SEDELN: MGL.

IW

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Arsenalsgatan 6 • Box 7377 • 103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10 • Fax 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Förfalskad halvda- lerfunnen under trädrot i Småland

I MAJ FÖRRA ÅRET fick Kungl. Myntkabinettet in en förfrågan i samband med att ett plåtmynt påträffats i Anderstorp samma månad. Upphittaren hade rapporterat fynd och fyndplats på ett föredömligt sätt. Kultursekreteraren i Gislaveds kommun var informerad och denne i sin tur rapporterade fyndet, efter inrådan av undertecknad, till Jönköpings läns museum.

Den intresserade kultursekreteraren ville veta lite mer om myntet – ½ daler sm 1710 – eftersom det var omstämplat med ändrad valör 1718 till 1 daler sm.

På det foto som bifogades mejlet såg myntet kopparaktigt och välgjort ut. Lite väl välgjort ansåg jag och bad kultursekreteraren om fler uppgifter kring föremålet. Motstämpeln 1 daler sm på en ½ daler kunde inte stämma. Jag bad honom också ordna så att plåtmyntet sändes in till Kungl. Myntkabinettet, eftersom Jönköpings läns museum inte kunde ta emot det.

Föremålets mått är cirka 122 x 115 mm och med en tjocklek av 5 mm. Vikten är 574 gram och motsvarar ½ daler sm kring 1710. Materialet är mässing och inte koppar. Kanternas utseende visar tydligt att föremålet är gjutet. Vidare kunde konstateras att alla sex stämplarna på framsidan är välgjorda. Ingen stämpel på baksidan. Motstämpeln siffran 1 sitter anmärkningsvärt lågt och valören motsvarar inte existerande motstämplarna 1718. En kopia eller förfalskning med andra ord och ingen sensationell ny typ.

Hans Hirsch kontaktades för konsultation. Han har uppgifter om ett flertal gjutna kopior – egentligen förfalskningar – av plåtmynt med bland annat denna felaktiga motstämpel. Kungl. Myntkabinettet har nu köpt in föremålet till kopie- och förfalskningssamlingen, eftersom det inte bör komma ut på marknaden och i onödan orsaka felköp.

Fyndplatsen var ett radhusområde i Anderstorp i Småland. Det hittades

Förfalskning av ½ daler sm 1710 hittad under trädrot i Anderstorp. Den gulaktiga metallen, stämplarnas bottenyta och inte minst den felaktiga motstämpeln signalerar omedelbart att det rör sig om en förfalskning.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

stående på högkant under roten till stubben av ett kraftigare träd som tidigare växt på platsen. Området där fyndet gjordes uppfördes som arbetarbostäder till närliggande industrier under 1960-talets senare del. Frågan är om det lades ner vid trädplantering under denna period eller om trädet fanns där redan då Törås Månsagård låg på markområdet.

Den sista förordningen om plåtmynt kom 1715 och plåtmyntens vikt sattes då ned ganska kraftigt. De plåtmynt som redan var ute i cirkulation skulle motstämplas med en värdeförhöjning, men endast med en tredjedel. En ½ daler sm skulle alltså höjas till ¾ daler sm. Varför tillverkaren valt en motstämpel utan existerande förlaga är för mig en gåta. Det är originalets motstämpel ¾ som filats ner till siffran 1. En förklaring kan vara att originalstämpeln varit otydlig och att man antagit att det rörde sig om denna valör.

Här i SNT har en hel rad artiklar om falska mynt publicerats genom åren. Men en av de första som behandlade plåtmynt skrevs av Lars O. Lagerqvist (Förfalskade plåtmynt

– en varning) och trycktes i *Svenska museer* 1961:4 s. 17-20. Mycket läsvärd i detta sammanhang.

Den kände samlaren och tillverkaren av egna ”plåtmynt”, Oscar Nilsson i Gnosjö i Småland, gjorde sådana redan 1951 till skolor och hembygdsföreningar men stämplade dem med ”kopia”. I en intervju 1957 i Västmanlands Folkblad berättade han att ”än så länge gör jag endast kopparmynt”. Men hur gick det sen? Kanske härrör denna falska ½-daler från gjuteriet i Gnosjö. Det ligger inte långt från Anderstorp och Törås.

MGL

VÄLKOMNA TILL

Kungl. Myntkabinettets museibutik

Slottsbacken 6
Gamla Stan • Stockholm
Tel.: 08-5195 5304

konferens.butik@myntkabinettet.se

Medalj över Staffan Holmgren, förvaltningschef i Svenska kyrkan i Göteborg. Brons. Diameter 56 mm.
Konstnär: Peter Linde. FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Ny medalj

Staffan Holmgren-medaljen

SVENSKA KYRKAN I GÖTEBORG instiftade den 20 juni 2011 en medalj för att hedra sin förvaltningschef Staffan Holmgren, som under åren 1980-2011 tjänstgjort som samfällighetens ledande tjänsteman.

Han är född i Ölsremma (Tranemo kommun) i Västergötland den 6 maj 1948 som enda barnet till kyrkoherde Arne Holmgren och hans hustru Kerstin Bojander och är uppvuxen i Landvetter. Han utbildade sig vid Handelshögskolan i Göteborg och tjänstgjorde sedan hos Stockholms församlingsdelegerade, Täby församling, och vid Pastoratsförbundet innan han 1980 anställdes i Göteborgs kyrkliga samfällighet. Där har han sedan parallellt varit chef både för kyrkoförvaltningen och för kyrkogårdsförvaltningen. Sedan 1997 har han varit ledamot av Svenska kyrkans kyrkomöte, 2002-2010 var han ledamot av kyrkostyrelsen. Från sistnämnda år är han vald till ordförande i kyrkans revision på nationell nivå. Först under åren 1971-1978 och sedan från 1992 var han ersättare och ledamot av kommunfullmäktige i Härryda kommun och detta organs ordförande 1998-2003.

Hans stora kompetens och långa erfarenhet har gjort, att han ofta använts både som rådgivare och som föredragshållare i kyrkliga förvaltningsfrågor långt utanför sitt eget fögderi. I Svenska kyrkan i Göteborg har han gjort sig uppskattad som en självständig och orädd person med stor lojalitet och integritet.

Svenska kyrkan i Göteborg

Göteborgs kyrkliga samfällighet tillkom genom riksdagsbeslut 1881 och 1883 sammanträdde dess fullmäktige för första gången. Ända från början har syftet varit att utjämna de stora ekonomiska skillnaderna mellan församlingarna, som växt genom inkorporering och delning till som mest trettiosju stycken. Numera har de genom sammanläggningar minskat till trettio (2011) och utvecklingen väntas fortsätta.

Samfälligheten har också gjort gemensamma satsningar möjliga, inte minst diakonala – genom bland annat Göteborgs kyrkliga stadsmission, Stiftelsen Kyrkans jortjänst/jourhavande präst och Stiftelsen Kyrkans familjerådgivning i Göteborg, anslag till kyrkoarbete vid sjukhusen, skolkyrka, kristet studentarbete, svenskfinskt arbete, teckenspråkligt arbete med mera. Som redan nämnts presenterar sig samfälligheten numera som Svenska kyrkan i Göteborg.

Medaljen

har följande utseende:

Åtsida: Profilbild vänster sida med kavajslag och skjortkrage. Under halsavskärningen nedsänkt konstnärssignaturen PL (= Peter Linde).

Frånsida: STAFFAN HOLMGREN medsols upptill längs kanten. FÖR KYRKLIG FÖRVALTNING nedtill motsols längs kanten och i mitten en kyrkobyggnad omgiven av skyddande händer, infattad i en oktagon.

Rand: SVENSKA KYRKAN I GÖTEBORG nedsänkt för att erinra om instiftaren av medaljen.

Medaljen är slagen år 2011 av AB Sporrong i en diameter av 56 mm, tjocklek 6 mm. Utöver ett exemplar i förgyllt silver (se nedan) är den tillverkad i tio exemplar i oxiderat silver (925/1000) att utdelas efter jurybeslut. Vikt 135 g. Svenska kyrkan i Göteborg avser att använda 25 exemplar i oxiderad brons i andra sammanhang. Vikten i brons är 115 g.

Peter Linde

Medaljen har formgivits och modellerats av konstnären Peter Linde.

Denne är född 1946 och bosatt i Saltsjöbaden. I Göteborg är han känd för bland annat sin staty av Karin Boye utanför Stadsbiblioteket (Götaplatsen), sin byst av Ulf af Trolle i Göteborgs universitet (en donation av Sporrongs förre chef Georg Ny-

ström), en skulptur vid Kyrkbytorget, Hising Island och nu senast den stora statyn av Ingemar Johansson vid Nya Ullevi. I Stockholm kan man se hans Hjalmar Söderberg utanför Kungliga Biblioteket och i Lund står hans Henric Schartau omedelbart söder om domkyrkan.

Lindes första medalj (gjuten) beställdes 1972 av de kungliga akademierna och utgjorde en hyllning av deras Höge Beskyddare Gustaf VI Adolf och överlämnades på dennes 90-årsdag.

Linde är känd som en av landets främsta formgivare av naturalistiska skulpturer och är en av våra ledande medaljkonstnärer.

Utdelning av medaljen

Ett exemplar i förgyllt silver överlämnades till Staffan Holmgren den 21 juni 2011. En gång under varje mandatperiod avser man att ge den till en person, som gjort sig förtjänt av Svenska kyrkans uppskattning för insatser inom kyrklig förvaltning. Kyrkomötets ordförande samt generalsekreteraren i kyrkokansliet utgör jämte representanter för Svenska kyrkan i Göteborg den kommitté, som väljer ut personer som i framtiden skall tilldelas medaljen.

Den som på detta sätt mottar medaljen kommer att få sitt namn inskrivet på medaljens rand.

Bo Hanson

Staffan Holmgrens medalj är presenterad av initiativtagaren docent Bo Hanson i en broschyr med samma titel som överskriften i denna artikel (Svenska kyrkan i Göteborg 2011, ISBN 978-91-633-9026-5) och har med obetydlig redigering överfört till SNT av undertecknad. Bo Hanson har varit chef för Sigtunastiftelsen och gav då ut medaljen över dess grundare Manfred Björkquist, som presenterats i ett liknande häfte och i SNT (1998:2, s. 38-39). De modellerna var utförda av Axel Wallenberg, som inte fick se medaljen utgiven under sin livstid. För medaljen över Holmgren hade Hanson visst samråd med Ulf Nordlind och signaturen nedan.

LLt

Pollett med oyanligt hög valör från Båtviks Ångsåg

Varupollett vid Båtviks Ångsåg från tiden 1855-1873.
52 x 33 mm. SKANNAD AV MGL.

NÄR VI PÅ KUNGL. MYNTKABINETTET registrerar föremål är det viktigt att få fram så mycket information som möjligt kring objektet. Det mesta brukar lösa sig i tillgänglig litteratur och efter kontroller på nätet. Men när det gäller den här avbildade papperspolletten blev det svårt. På polletten står: Waru=Pollet / wid Båtwiks Ångsåg. / RDR 10 RMT. Polletten är undertecknad med svart bläck: *Per Siden*. Baksidan är tom.

Båtvik ligger vid kusten utanför Byske i Skellefteå kommun, Västerbotten. Några närmare uppgifter om Båtviks Ångsåg saknar författaren av denna notis. Valören är mycket hög för att vara en pollett. I och med att det rör sig om riksdaler riksmünt kan vi inringa perioden då den fanns i användning, nämligen mellan 1855-1873. Till exempel kunde man för 10 riksdaler riksmünt år 1870 köpa lika mycket varor och tjänster som för 567 kronor år 2009 mätt med konsumentprisindex. Bara för att nämna någonting om pollettens höga valör.

Kanske finns det någon läsare av SNT, som kan berätta mer om Båtviks Ångsåg och om hur polletten användes?

IW

Pressklipp 2012

Värmande sedlar

Ungerns centralbank har tagit till ett udda grepp för att hålla befolkningen varm. För att spara på uppvärmningskostnader omvandlas gamla, oanvändbara sedlar till briketter, som humanitära organisationer får för att elda med.

Ur Dagens Nyheter 10 februari 2012

Samling Ulrika Eleonora

Gulddukat 1720
(ex Ahlströms auktion, R)
Riksdaler 1719
4 mark 1720
2 mark 1719
1 mark 1719
1 mark 1719
1 mark 1720
1 mark 1720
5 öre

Samlingen säljs i sin helhet.
Kopia av certifikat sänds på begäran.

Melcher Ekströmer
Tel.: 0485 - 71 049

e-post:
melcher.ekstromer@telia.com

LAGERLISTOR MED SPÄNNANDE TILLÄGG

EN TÄMLIGEN SLITEN OCH HÄFTAD BOK, innehållande ett fyrtiotal lagerlistor, förvarades under många år i Kungl. Myntkabinetets bibliotek. (Formellt ägs den numismatiska boksamlingen av Vitterhetsakademiens bibliotek.) Lagerlistorna kommer från Selling & Sahlström respektive H. Selling, Göteborg. Den första listan utkom i juli 1867 (fig. 1) och den sista (nr 43) skickades ut till kunderna i juli 1886 (fig. 2).

Harald Waldemar Selling (1841-1920) var utgivare av katalogerna. Han var Skandinavians förste mynt-handlare och en mycket kunnig numismatiker. Det var emellertid svårt för Selling att få ekonomin att gå ihop. Av den anledningen beslutade han sig för att emigrera till USA. I hans sist utgivna lagerlista finns på sista sidan följande uppmaning:

Rekvitioner, som ej kunna inträffa i Göteborg före 16:de Juli, torde adresseras Köbenhavn, poste restante. – Emedan jag nu kommer att afresa till Amerika, för att der bosätta mig, afslutas med detta nummer serien af mina salukataloger öfver mynt och medaljer; hembärande jag ett tack och farväl till mina hittillsvarande kunder.

Mynthandlaren Ulf Nordlind har på ett mycket spännande och gripande sätt beskrivit Sellings liv och död i USA. Därför avstår undertecknad från vidare berättelse om Selling och hänvisar i stället till *Numismatiska Meddelanden* XLI (2001).

Den häftade boken (den är i dag placerad i en mycket vacker specialtillverkad box) med lagerlistor innehåller dock också annat av intresse. Här förtecknas alla mer eller mindre roliga tillägg:

- Tryckt information från 10 januari 1880 rörande en planerad auktion den 10 februari samma år. Här finns prisuppgifter och annat rörande försäljningsprovision, porto och frakt. Överst på bladet ses Sellings svarta

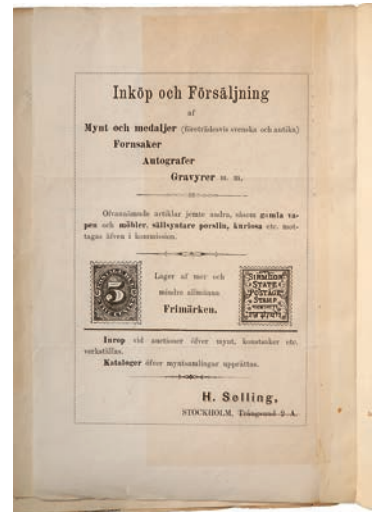
1.

lacksigill med texten: H. SELLINGS MYNTHANDEL.

- Tryckt blankett: "Meddelande från H. Selling". På blanketten, som är adresserad till "Herr Justitierådet J. O. Wedberg" den 15 juni 1881 finns följande text: "För den händelse Ni ämnar rekvirera något ur Weyls XXde auktionskatalog, hvilken jag förmodar Ni erhållit, beder jag att blifva begagnad som mellanhand. Omkostnaderna för Eder blifver på intet vis dyrare". På blankettens baksida finns reklam för Sellings verksamhet. Här förstår vi mer om omfattningen av försäljningen, nämligen mynt och medaljer, fornsaker, autografer, gravyrer, gamla vapen, möbler, sällsyntare porslin, kuriosa samt frimärken.

- Blankett med texten: "H. Selling rekommenderar sig till verkställande af inrop mot arvode af 10 procent å inropssumman samt 50 öre inregistreringsafgift". Troligen tryckt 1882.

- Tryckt räkning med huvudet: "H. SELLINGS MYNTHANDEL". Här har Selling skrivit följande för hand: "Stockholm den 19 Jan. 1883. Justitierådet Hr J. O. Wedberg här erhåller härjämte till påseende följ. medaljer".

2.

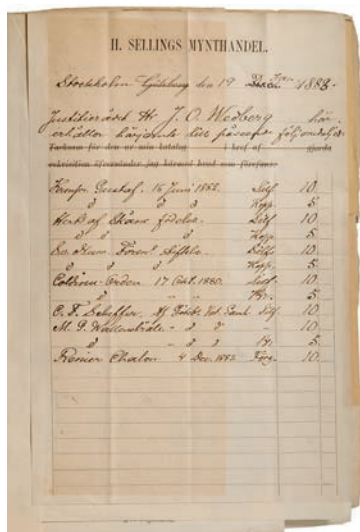
De tolv medaljer som därefter uppräknas var alla präglade under åren 1880-1882 (fig. 3).

- Ej ifylld blankett som har den tryckta texten: "H. SELLING i STOCKHOLM anmodas att å ... auktionen derstädes den ... 18.. för min räkning inropa nedannämnde nummer".

- Olika kuvert för försäljning av frimärken: "15 stycken olika utländska Primärken. Pris 10 öre". Respektive 50 st. för 35 öre och 100 st. för 75 öre. På några kuvert avbildas ett frimärke från USA och ett från den indiska delstaten Sirmoor State. Dessutom anges på kuvertens sida Sellings adress "Stockholm, Trångsund 2 A". (Fig. 4)

- Tryckt informationsblankett med texten: "Härmed meddelas att undertecknad, för helsans vårdande, återstoden af sommaren är borta från Stockholm, äfvensom att min adress blifver Gilleleje pr. Græsted, Danmark. Köbenhavn, 16 Juli 1881. H. Selling."

- Tryckt informationsblankett med texten: "H. SELLING, numera bosatt i Göteborg, åtager sig uppdrag till myntauktionen derstädes 16:de Oktober 1883". (Fig. 5)

3.

4.

5.

● Liten etikett som legat på bricka tillsammans med mynt. Följande text: "H. Sellings / Mynt- och Medalj-handel", samt handskrivet: "Endaler 1653, Kat. X, No 138. Pris 40:-, R. R." (Fig. 6)

● Fem exempel på olika mynt- och medaljpåsar från Selling & Sahlström respektive H. Selling (Fig. 5).

● Utklippt blått brevpapper med tydligt vattenmärke: "SELLING & SAHLSTRÖM / MYNT & MEDALJHANDEL / GÖTEBORGS".

BOKEN I SIG HAR OCKSÅ EN HISTORIA. Den ursprunglige ägaren var justitierådet och samlaren Johan Otto Wedberg (1826-1912). Wedbergs välkända ägarstämpel ("J.O. WEDBERG" inom fyrkantig ram) pryder pärmens insida. Efter Wedbergs bortgång såldes det numismatiska biblioteket till förste provinsialläkaren Johan Axel Lagerman (1866-1921). I Numismatiska Meddelanden XXV (1930) har Axel Wahlstedt skrivit en trevlig runa över Lagerman, där bland annat följande finns att läsa:

I Numismatiska föreningens sammanträden deltog doktor Lagerman mycket sällan. Han var mycket fästad vid sitt hem och trivdes bäst där, omgiven av sina böcker och mynt. I sällskapslivet deltog han så gott som

alls icke, men han var ingalunda någon enstöring utan tog gärna mot besök, framför allt om den besökande delade hans egna intressen. Vid sådana tillfällen beredde det honom en stor glädje att få förevisa sina samlingar, framför allt för besökande, som förstodo att uppskatta det, som förevisades dem. Doktor Lagerman efterlämnar minnet av en intresserad och kunnig numismatiker, en pietetsfull samlare, en trofast vän och en god kamrat.

Lagerman testamenterade en stor del av sina ägodelar, däribland mynt- och boksamlingarna, till Karolinska Mediko-Kirurgiska institutet i Stockholm (i dag Karolinska institutet). Institutet in sin tur sorterade ut allt som inte rörde den medicinska forskningen och lämnade in allt sådant till försäljning på auktion omkring 1922.

Möjligen var det så att storsamlaren Sven Svensson köpte bland annat katalogen med Sellings lagerlistor. När Svensson avled 1928 stod Svenska Numismatiska Föreningen som ny ägare av både samlingar och böcker. Med pengar från Svensson köptes ett nybyggt hus till föreningen på Kungstensgatan 27. Där placerades också föreningens bibliotek. Sedan kom den ekonomiska katastrofen för föreningen och man tvingades sälja huset.

6.

Därmed var SNF tillbaka till den situationen, inga egna lokaler, och biblioteket blev en belastning. Författaren vet att SNF:s bibliotek splittrades. Vissa böcker och arkivalier omhändertogs av någon ansvarig person i föreningens styrelse. Bokauktionskataloger och annat skrymmande överfördes till Kungl. Myntkabinetet, som då fortfarande var lokaliserad i Nationalmuseets byggnad.

Föreningens ökenvandring fortsatte egentligen ända fram till 1992, då Sven Svenssons stiftelse köpte en utmärkt lägenhet på Banérgatan 17 på Östermalm. Under tiden hann Vitterhetsakademiens bibliotek, som äger den numismatiska boksamlingen på Kungl. Myntkabinetet, stämpla in sitt eget namn i den här behandlade boken. Efter drygt sjuttio år hos Kungl. Myntkabinetet har ägandet i praktiken förflyttats ännu en gång.

Ian Wiséhn

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vardagar 11-17, fredag 11-15

Bli medlem i
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 250 kr.
Som medlem får Du **SNT** automatiskt!

Du kan också prenumerera på **SNT**
för endast 200 kr per år.

www.numismatik.se

SVERIGES MYNTHANDBLÄS FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 20 mynthanbläre i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthanbläre förbättra och utöka sina tjänster.

ANTIKBODEN
Kyrkogatan 2
222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

BESO UR & ANTIK AB
Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031-13 94 84
besour@telia.com - www.besour.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB
Sjöberg 1
147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

H & J:S NUMISMATIK HB
Jimmy Häggqvist
Box 43
310 20 Knäred
jimmy@collectia.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB
Hantverkaregatan 11
371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73
lennart@mynt.nu - www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL
Stora Brogatan 14
Box 98
503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL
Klostergatan 5
222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69
siv-gunnar@swipnet.se

**AB MALMÖ MYNTHANDEL
& VYKORTSANTIKVARIAT**
Kalendergatan 9
211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. MELIN MYNT
Koltrastvägen 23
370 24 Nätraby
Tel. 0455-155 99

HB MYNTINVEST CORONA
Ö. Storgatan 20
611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25
corona-coin@swipnet.se
http://home.swipnet.se/corona_coin

HB MYNT & MEDALJER
Sveavägen 96, Box 19 507
104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB
Karlavägen 46,
Box 5132
102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, fax 08-661 62 13
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON
Stefan Jonasson / Ticalen Mynthanbläre
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031-20 81 11
ticalen@gmail.com

PECUNIA MM HB
Farinvägen 8
245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL
Norra Strandgatan 30
Box 1320
251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB
Regeringsgatan 6
Box 16 390
103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, fax 08-411 52 23
www.selinsmynthandel.se

**STRANDBERGS MYNTHANDEL
& AKTIESAMLAREN AB**
Arsenalsgatan 6
Box 7377
103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20
Fax 08-611 32 95
info@aktiesamlaren-bjb.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS
Box 6235
102 35 STOCKHOLM
Tel. 070 631 58 09
tamco.num@telia.com

TICALEN MYNTHANDEL
Stureplatsen 3
411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11
ticalen@gmail.com

**HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL**
Vasagatan 42
Box 490
101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDBLÄS FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08-732 66 86 • 070 212 64 55

www.mynt.nu/smf/

Personalia

Christer Nordqvist 1951-2010

Myntsamlaren Christer Nordqvist föddes i Luleå i augusti 1951. Han avled i Stockholm i december 2010. Från 1993 till sin död var han medlem i Svenska Numismatiska Föreningen.

Till slutet av 1980-talet bodde Christer i Luleå, där han var anställd på SSAB. Han hade emellertid andra ambitioner än så och studerade därför på kvällstid till dataingenjör. Vid 27 års ålder gick flyttlasset till Stockholm, där han började arbeta på ÅF, Sveriges i dag ledande teknikkon-sultföretag. När Christer kom till ÅF var hans höga utbildning ovanlig vid företaget och han vann stor uppskattning och var mycket omtyckt på sitt arbete.

Redan i femtonårsåldern började Christer intressera sig för mynt. Från början var det de svenska mynten och sedlarna som engagerade honom.

Christer Nordqvist 1951-2010.
OKÄND FOTOGRAF.

Det var huvudsakligen mynt från nya tiden med tyngdpunkt på de tyska besittningarna som blev föremål för hans samlande. Till exempel blev hans avdelning Stralsundsmynt omfattande. Utmärkande för alla mynt i Christers samling var deras höga konserveringsgrad. Åtskilliga av dem hade dessutom fina provenienskedjor, till vilka nu senast alltså kan läggas "Ex Nordqvist".

Christer hade en trevlig lägenhet på Kungsholmen, alldeles nära centralstationen. Denna var utgångspunkt för numismatiska resor till bland annat Finland och Tyskland. Ofta räckte det dock för Christer att gå till SNF:s föreningskvällar på Banérgatan, där han ibland hade med sig objekt ur sin samling som han visade upp för intresserade kollegor. Han höll även god kontakt med sina myntsamlade vänner i Norrland.

Över de mynt som utbjöds till försäljning på olika auktioner, men även olika privata samlares objekt, förde Christer noggranna anteckningar. Tack vare sina studier och efterforskningar lyckades han göra en del kunskapsköp, som man brukar kalla det.

Ett av Christers sista förvärv var en penning från Johan Sverkersson med rovfågels huvud, med den för medeltidsmynt så tunga proveniensen Anders Frösell. Tillsammans med hans övriga mynt säljs denna hos Svenska Numismatiska Föreningens helägda auktionsbolag, Myntauktioner i Sverige AB, under 2011 och 2012.

Dan Carlberg

Nytt om böcker

Dutkowski, J.: *Złoto czasów dynastii Jagiellonów. The Gold of the Jagiellonian dynasty.* 2010. 406 s. Illustrerad. Inbunden. ISBN 978-83-927453-4-1.

FÖRFATTARE ÄR DR JAROSLAW DUTKOWSKI, Gdańsk, chefredaktör för *Przegląd Numizmatyczny* (Numismatisk Tidskrift), som ges ut av *Stowarzyszenie Numizmatyków Profesjonalnych* (Numismatiska Föreningen) i Polen.

Boken presenterar, som titeln säger, guldmyntningen under den Jagellonska dynastin i Polen (1386-1572). Den har exemplariskt nog utförliga introduktionstexter på såväl polska som engelska, alltså inte bara *summaries*. Ett inledande kapitel berättar om den polska guldmyntningen genom historien och om de guldmünt som på något sätt associeras till Polen och polska myntutgivare.

Varje kapitel inleds med en historik kring det landområde kapitlet omfattar. Det första behandlar polska kungadömet samt storhertigdömet Litauens myntning. Kapitlet inleds med regenterna Aleksander (1501-1505), vidare Sigismund I (1506-1548) följt av Sigismund II August (1544-1572) med flera myntherrar. Liksom i de följande kapitlen presenteras även kända falskmynt liksom medaljer i guld.

Kapitel 2 börjar med Vladislav II:s myntning i Böhmen och Ungern följt av Ludwik II, Anna Jagiellonka, Ferdinand I och andra myntutgivare. Kapitel 3 fortsätter med hertigdömet Transylvanien med Izabela Jagiellonka, Jan II Zygmunt och Stefan Batory (som senare blev vald till kung i Polen). I kapitel 4 följer så bland annat ordensmyntningar och myntutgivningen inom de baltiska regionerna. Vi har vidare guldmünt i Schlesien, biskopsdömet liksom staden Wrocław och mycket mera i kapitel 5. Kapitel 6 domineras av

Złoto czasów dynastii Jagiellonów / The Gold of the Jagiellonian dynasty säljs genom: Antykwariat Numizmatyczny – Paweł Niemezyk, ul. Żelazna 67, pawilon 22, PL-00-871 Warszawa, tel.: +48 (22) 620 45 74, fax: +48 (22) 620 97 61. Se även hemsidorna:

www.numizmatyka.waw.pl
www.aukcjamonet.pl
Priset är 360 PLN.

myntningen i staden Gdańsk under Anna Jagiellonska och Stefan Batory. Varje ny nämnd myntutgivare inleds med en längre eller kortare introduktion.

Boken avslutas med en utförlig förteckning över använd litteratur. Allra sist, värt att nämna särskilt, är ordlistan med de på polska i texten använda numismatiska beteckningarna översatta till engelska och tyska.

Dutkowskis bok är innehållsrik med såväl omfattande brödtexst som utförliga kataloger. Bra bildmaterial i färg, förtydligade inskrifter och motivbeskrivningar (men enbart på polska) av åt- och frånsidor, referenser till andra kataloger, skrifter och samlingar gör att jag varmt rekommenderar den.

Författaren är också på gång med en ny bok, förhoppningsvis av samma kaliber, över Vasadynastins guldmyntning som berör Polen. Han har besökt Kungl. Myntkabinettet i detta ärende.

MGL

AURUM AUKTIONER AB
stockholm

Myntauktioner i Stockholm

Inlämning pågår!

*Vi söker alltid kvalitetsmynt, sedlar,
medaljer, polletter, ordnar..*

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13, info@aurumauktioner.se
www.aurumauktioner.se

MYNTAUKTIONER
i Sverige AB

Auktion 6

För ytterligare information, besök
www.myntauktioner.se

FriMynt 2012

38:e Int. Mynt & Frimärksmässan

14 april kl 11.00 - 18.00

IDROTTENS HUS
Mellersta Stenbocksgatan
Helsingborg, Sverige

www.frimynt.se

HelsingborgsUtställningar • Tel +46 42 29 25 60

MYNTAUKTION

i Stockholm

Några mynt vi har sålt tidigare:
(inklusive köparprovision)

1 daler 1594
"SIGIMVNDVS"
677.000:-

1 daler 1598
106.000:-

8 mark 1608
81.000:-

1/2 dukat 1701
45.000:-

1/2 dukat 1747
Ädelfors
82.000:-

4 dukater 1843
68.000:-

2 dukater 1843
37.000:-

50 öre 1862
26.000:-

1 riksdaler
riksmynt 1873
39.000:-

2 kr 1878 "OCH"
84.000:-

Norge 1 speciedaler 1824
57.000:-

Norge 1/2 speciedaler 1873
181.000:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till vårens kvalitetsauktion.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än
20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

Vi köper även guld och silver kontant!

**COIN AUCTIONS
SCANDINAVIA**

Coin Auctions Scandinavia
Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@coinauctionsscandinavia.se
www.coinauctionsscandinavia.se

Auktion 6

Restaurang Garnisonen, Stockholm

10 mars 2012

STOCKHOLM.
Daler 1534.

VADSTENA.
2 daler u. å.

STOCKHOLM.
Daler 1594.

ELBING.
2 taler 1628.

STOCKHOLM.
Serafimerriksdaler 1748.

KRAKOW.
Taler 1649.

Katalogen beställes genom insättning av 190 kr på bg 399-0090.